

A nyugalmazott (28.)

Azt hittem, könnyű és nyugodt éjszakám lesz, amilyen után legalább délig nem foglalkoztat egyetlen dolog sem, amilyen után nem a derekához kap az ember vagy a fejéhez, kedvesen nyújtózik, kinyújtja a lábát, a karjait, a hátát pedig hátrafesztí. Ehhez képest pedig cikáztak a fejemben a kérdések, bolondabbnál bolondabb mondatok, amiket csak azért nem érdemes leírni, mert olvasásuk nem kis szörnyűséggel, hanem egyszerűen fizikai fájdalommal jár, olyan csatornákon keringenek az ember fejében, amiket csak akkor üzemeltetne, ha már végképp lemondana minderről, de azért védekezik is, mert pontosan tudja, hogy ez így nem mehet tovább. Aztán a pap is eszembe jutott, a szuszogása kihallatszott a belső szobából, olyan egyenletesen vette a levegőt, hogy atomórát lehetne hozzáigazítani. Persze tudom, egy papnak nincsen atomórája és a saját légzéséről most inkább egy ziháló mozdony jutna eszébe, egy mozdony tölténé be a képzeletét.

Úgy éreztem, hogy mostmár soha nem jön föl a nap, ott marad a keleti horizont pereme alatt, de nem ugrásra készen, csak úgy, beteljesületlenül. A falórán pontosan követhetem az idő múlását, egy utcalámpa fénye az óra számlapján húzott vékony fénycsíkot. Amikor befelé fordultam, el az órától, és én is mélyeket lélegeztem, hogy talán ez a szép és monoton ritmus egyszerűen álomba ringat, akkor a testhelyezetem kezdett zavarni. Egyik lábamat a másikra tekertem, a bokámat ráillesztettem a másik bokámra, mindent, amiből kettő van (volt) egymáshoz érintettem, hogy talán ilyen meleg baráti közelségben megbékülnek, hogy kiáll belőlük a frász. Már-már úgy tűnt, hogy elaludtam, mikor ellenőriztem az óra állását, lássam csak, egyre múlik-e a sötétség. És láttam, csak öt perce fordultam meg, és ez ijesztő ahhoz képest, hogy óráknak éreztem az eltelt időt. Mi lesz ebből? Nem tudom, hogy helyesen tettem-e, de gondolkozni kezdtem ezen. És láttam, hogy rossz vége lesz, hogy olyan leszek, mint egy testleépítő szakkör vezetője, akiről példát nem lehet venni, de talán még a röntgenfelvétel se mutatna ki semmit. Micsoda humor, gondoltam magamban, feltehetően jogosan.

Kiugrottam az ágyból, megtaláltam a pap dugi cigarettáját és kiültem vele a ház elé. A bokrok és fák lombját lassan mozgatta valami lomha szellő, szinte csak a hatás kedvéért, hogy lássam, íme az élő táj, mely végigkíséri az embert az első naptól az utolsóig, és csak hallgat, mintha lenne mit rejtegetnie, pedig nyilván egyszerűen csak arról van szó, hogy a hallgatásban több a bölcsesség, mint a beszédben.

Eloltottam a cigarettát és apró kavicsokat morzsolgattam a kezeim között; talán hihetetlen; de emlékszem rá. Elporlad, megszűnik, aztán újra összeáll. Ez lenne a végtelen. A hasonlóság megtévesztő, és meg is téveszt, engem meg. Most, hogy már annyi minden elmúlt, annyi mindent elpackáztam és a helyükön valami torz forma maradt, vagy az se, most látom igazán, mennyi véges dolog van mögöttem, végesek, és ezért nem lehet rajtuk változtatni; de talán nem is kell. Kevés ennyi esszencia, hogy felmérhető legyen, mit kell és mit nem kell csinálnom, nekem. Másnak mást. Vagy talán ez az az állapot, ahová nem szabad eljutni, föltenni ezt a kérdést és minduntalan faggatózni, többet, még többet megtudni, mert nem bírja a test. Beleöregszik. Bele fog csavarodni.

Visszamentem az ágyamhoz, és mintha ez a kis mozgás, friss levegő, füst, csillagok, csillagképek jót tettek volna. De nem feküdtem vissza, bementem a paphoz és megnéztem, hátha valami jó testhelyezetet vett föl, ami nekem idáig nem jutott eszembe. Úgy kiterült, mint akire vagy tízszer rászakadt a plafon. Jó módszer, gondoltam. Beugrottam az ágyamba és én is kiterültem. Az egész testem elernyed. Úgy csuktam le a szememet, mint aki egy egészen szép képet látott, és most lezárt szemhéjai alatt őrizgetné, hogy csak el ne vesszen, meg ne szűnjön, amit talán utoljára látott.

Portrészlet az orosz költészetből

Arszenyij Tarkovszkij

Verseivel fia, Andrej Tükör című filmjében találkoztam először – gyenge, félig vagy egészen nyers fordításokban, így semmi hatást nem tettek rám. A kiváló szegedi orosz irodalomkutató, Szőke Katalin (ideje az ő nevét is leírom, olyan sok mellőzött orosz költőre hívta fel a figyelmet) adta kezembe *Arszenyij Tarkovszkij* 1982-es válogatott kötetét: beleolvastam, és rögtön megcsapott a nagy költészet sztyeppe-i szél-lélegzete: „Ha együtt voltunk, minden egyes óra / Ünnep volt, istenültünk összeforrva...” és „Midőn fenyők alatt, mint kényszerűt rab / Vonszolta összetört tagjaimat a lélek...” – el is határoztam, hogy kötetnyi verset fordítok tőle, amint lehet, amint találok rá kiadót, mert akkor – 1983-ban – még reménytelen vállalkozásnak tetszett egy, a hatalom által el nem ismert orosz költőtől kötetnyi verset kiadni Magyarországon. Néhány év múlva beköszöntött a „glasznosztj”, amely a Szovjetuniót nem tudta megváltani, de a fiókok titkos rekeszeiben bujkáló kéziratoknak megváltást hozott, és előtérbe állított jó néhány, bár nem tiltott, de háttérbe szorított jelentős alkotót. Közéjük tartozott az 1907-ben született Arszenyij Tarkovszkij is, fiatal költőként Marina Cvetajeva utolsó moszkvai hónapjainak tanúja, akit később Anna Ahmatova legjelentősebb kortársai közé sorolt, s aki *első kötetével 55 éves korában, 1962-ben jelentkezhetett – abban az időben, amikor filmrendező fia első sikereit aratta.* (Az én fordításkötetém 1988-ban jelent meg az Európa

Арсений Тарковский
СТИХИ
РАЗНЫХ
ЛЕТ

Kiadónál.) Személyesen sohasem találkoztam a költővel – 1989 júniusában, amikor végre rászántam magam egy moszkvai útra, megérkezésem után tudtam meg, hogy már egy hete halott. Fiát, az emigrációba kényszerített Andrejt így is túlélte – egy tévéinterjúban láttam, amint elírja magát a magyar riporternő Andrejre vonatkozó kérdésére. Miért nem kellett a szovjet hivatalosságnak ez a szelíd lelkű, politikától tartózkodó költő, aki közép-ázsiai költők tucatjait ültette át oroszra, s aki ráadásul még háborús hős is volt – fél lábát a Moszkva alatti harcokban vesztette el –, ki tudja ma megmagyarázni. Talán Cvetajevát idézősirató versei miatt? Vagy mert nem állt be a dicsőítők karába? Mások – Paszternak, Ahmatova sem, igaz ők

túl nagy tekintéllyel rendelkeztek ahhoz, hogy – egy-egy dühödő kampányt kivéve – teljesen elhallgattassák őket. De talán éppen miattuk büntették a később jöttet, a még névtelen „tanítványt” – s amikor szóhoz juthatott, Jevtusenkovéék hangoskodó nemzedéke elnyomta az ő férfiasan zengő, de halk hangját. „A vér szava sügja nekem – házitűcsök vagyok én” – írja önmagáról, s művei valóban az intim szféráról vallanak, a lélek belső tájain kalandoznak, rokonainak az erdő fát, a halálra űzött vadakat, az éjszaka életre kelő, lázadó tárgyakat tartja, verseiben a holtak lelkei bolyonganak, a halhatatlanságot az emberi emlékezet jelenti számára.

Élete utolsó hónapjaiban ő, az örök mellőzött, az orosz költészet pátriárkája lett, s hirtelen elismertetését, megkésett hírnevét nem fia rehabilitálásának köszönhetette, mint ahogy sokan gondolták, hanem annak a csöndes, kitartó nagyságnak, könnytelen férfias keserűségnek, amelyet lírájával megteremtett. Andrej Tarkovszkij egyik leghíresebb filmje, amelyben az apa alakja nem, de versei többször is felbukkannak, a Tükör címet viseli. *Tükör volt Arszenyij Tarkovszkij költészete is* – kicsit homályos, enyhén görbülő tükör, amelyben a távoli dolgok jobban látszottak, mint a közeli, de hűséges tükrö volt az emberségét a szovjet korszakban is megőrző orosz értelmiségi lelkületnek, amely az új Oroszország legnagyobb reménysége.

BAKA ISTVÁN

Arszenyij Tarkovszkij versei

Nagymosás, vers

Nagymosás
Marina a tálra hajol.
Gőg fortyog a vízben, a habja
Két szorgos karja alól
Szétfroccsen a sűrű falakra.

Kicsavarja a tiszta ruhát.
S tárt ablak előtt, kiterítve
Hűs vásznait, áll.
A világ
Hadd lássa keresztre feszítve.

Gép bűg a magasban, a tál
Habzó vize megremeg, és a
Tetőn felülvolt a halál
Zord hirnökeként a sziréna.

Száradnak az ablak előtt,
Négy arsin hosszan a sűrű
Ruhák.

S ő áll csak a zöld,
Tómélyi homályba merülve.

Két hónap, amíg makacsul
Nem adta magát meg a Káma
Partján, de a végzet az úr,
S kötelet hurkolt a nyakára.

Árnyak közt árny vagyok

Árnyak közt árny vagyok, ki egyszer már ivott a
Vízből, mit ad a föld, de nem csitult a szomja,
S az élok álmaiból zavarva, visszatér
Az út rögeire, s élő vizet remél.

Mint első, tört hajó az óceán öléből,
Mint áldozóedény a kurgánsíri éjből,
A lépcső legmagasb fokára úgy jutok,
Hol élő árnnyad áll, s árnyamra várni fog.

S ha ez csak ámitás, mesebeszéd, hazugság,
S ha már nem emberarc, de gipszálarc mered ránk
Némán a föld alól, és kövekből rakott
Szempárja könnytelen, s tekintete halott?...

Az első együttlétek

Ha együtt voltunk, minden egyes óra
Ünnep volt, istenültünk összeforrva,
S nem létezett a földön más. Merész
S madártoll-könnnyű voltál, szédülés
Fogott el, hogyha néztem, hogy robogsz a
Lépcsőn, fokokat átszökellve, és
Vezetsz a kertbe, tükös birtokodra,
Hová mint tükrön túli tájba lépsz.

Ha alkonyult, kegyelmesen kitértad
A kettős szárnyú szep oltárkaput,
S az éjszakában mezeien sugárzott
Szentséged, és lassan reám borult,
S ha felébredtem: „Légy ezerszer áldott!” –
Súgtam, bár vakmerőség volt az álmod
Áldással zavarni: kozmoszod
Pihent, s az asztalról az orgonákat
Vonzotta, kéklő árnyuk rád hajolt,
S meleg karodra, szemhéjadra bágyadt
Derengés kékje és nyugalma hullt.

S egy kristálygömbben csillogott a tenger,
Hegység magaslott, lüktetett a fény
Szilaj folyón, s a kristályt tenyeredben
Te tartottad, a trónon alva, csendben,
És – istenem! – enyém voltál, enyém.
Felébredtél, s a hétköznapi szónak,
Ahogy kimondtad, új fényt adva, már
A nyelvet is varázskörödbe vontad,
A mondatok felzengtek és lobogtak,
S az a szó: te, azt jelentette: cár.
Mindent megmástitott kezéd varázsa,
A tárgyakat – a kancsót, tálal is,
Úgy állt közöttünk, mint posztján a strázsza,
A rezzenetlen, érchomályú víz.

Nem kérdeztük az ösvényt, merre visz.
Mint szirmai, a nagyvilág kitértad
A városok csodás virágait.
A gyógyfüvek lábunk elé heverték,
S minden madár fölöttünk szállt, s követtek
A folyóban cikázó halrajok,
Előttünk még a mennybolt is kitértad.

A sors már örülként loholt utánunk,
S kezében borotvát szorongatott.

Baka István fordításai